17 AĞUSTOS MARMARA DEPREMİ'Nİ ANMA TÖRENİ HABERLERİNDE CİSİMLEŞEN BELLEĞİ OKUMAK

Persude Erdem*

ÖZET

Bellek, bireyin organizmasına ait olan bir parçasına atfedilen bir adlandırmadır. Bu manada bellek, bireyin öğrendiklerini depoladığı yerdir. Bununla beraber bellek, toplumsal olarak ortak bir deneyim neticesinde inşa edilen ve paylaşılan aktif bir bellek biçimine atfen yapılan bir kullanım şeklini de ihtiva etmektedir. Toplumsal anlamıyla bellek aynı olay, olgu ya da durumu deneyimleyen kitlelerin ortaklaştığı ve geleceğe aktardığı kolektif bir yaratım olarak karşımıza çıkmaktadır. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi mağdurlarının bellek izleri de, bu felaketin sebebiyet verdiği kayıplar, acılar ve travmalarda binlerce kişinin ortaklaşmasından dolayı toplumsal belleğin kapsama alanına dahil edilebilecek bir nitelik arz etmektedir. Söz konusu felaketin mağdurlarının bellekleri ve bellek örüntüleri, en açık ve seçik biçimiyle deprem anma törenlerine dair haberlerde görünürlük kazanmakta ve devam ettirilmektedir. Yapılan bu çalışma ile Marmara Depremini anma törenleri haberleri mercek altına alınarak söz konusu haberler aracılığıyla bu anma törenlerinin neliğine, haberleştirilen bu törenlerde mağdurların belleğine dair neyin içerildiğine ve haberlerde hangi bellek dinamiklerinin işlendiğine odaklanılmaktadır. Bununla birlikte, bu haberlere bakılarak anma törenlerinin geçmişi hatırlama haline mi yoksa geçmişle hesaplaşma haline mi büründüğü sorusuna da yanıt aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haber, deprem, anma törenleri, hatırlama

READING THE EMBODIED MEMORY IN NEWS OF COMMEMORATIVE SERVICE OF THE MARMARA EARTHQUAKE OF AUGUST THE 17TH

ABSTRACT

Memory is the term that is attributed to a part of an individual's organism. In this sense, memory is the place to store that an individual has learned. Memory also constitutes a reference to an active form of recollection that is built and shared as a result of a collectively-experienced social event. From a social perspective memory emerges as a collective creation that is shared and conveyed into the future by masses which have gone through the same events, phenomena or situations. In this light, memory traces of the victims of the Marmara Earthquake of August the 19th 1999 constitute a significant amount of collective memory components that should be included to the scope of collective memory due to the horrific amount of losses, casualties, traumas and sorrows it caused in the lives of thousands of people. The memories and memory patterns of the victims of the

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8850-4008

Makale Gönderim Tarihi: 15.10.2018 - Makale Kabul Tarihi: 02.01.2019

disaster in question are most visible and salient in the news covering the yearly commemorative services of the Earthquake, and thus, their continuation and transfer to future generations is also guaranteed. In this study, we scrutinize the news covering the annual commemorative services of the Marmara Earthquake in order to determine the nature of these services, the memories of victims that are selected and included to the news and the memory dynamics that are processed in these coverages. Additionally, we also try to answer the question of whether the coverage of this disaster's commemorative services is made to remember and remind of past events, or whether these memorials take the shape of some bitter reckoning of the past.

Keywords: News, earthquake, commemorative services, remembrance

GİRİŞ

Bir olay, travma ya da travmatik olma özelliğini olgudan sonra simgesel bir sistemin dolayımlamasıyla elde ettiği anlamlılık sayesinde kazanmaktadır (Özmen 2005: 174) . Spesifik olarak 17 Ağustos 1999'da saat 03.02'de meydana gelen, kırk beş saniye süren ve Gölcük, Kocaeli, Adapazarı, Yalova ve İstanbul'da ağır kayıplar yaşatan 7,4 büyüklüğündeki Marmara Depremi de, yarattığı can ve mal kayıpları ve mağduriyetler üzerinden anlamlandırılmayla afetzedelerde oluşan travmatik bir olgu halini almaktadır. Resmi verilere göre on yedi bin dört yüz seksen kişinin hayatını kaybetmesi, yirmi üç bin yedi yüz seksen bir kişinin yaralanması (https://www.sabah.com.tr/17-agustos-depremi), on binlerce insanın evsiz kalması, yüzlerce insanın kayıp olması, binlerce konut ve işyerinin hasara uğraması, söz konusu olgunun toplumsal bir travma olduğunu imlemektedir. Depremin yıktığı binlerce binanın enkazı altında anne, baba, kardeş(ler), çocuk(lar), eş, akraba ve yakın kayıplarının yaşanması ve planların, umutların yitirilişi neticesinde mağdurlarda travma halinin yaşanması tabidir. Nitekim hayatları ters-yüz olan, yaşamları enkaza dönen mağdurların depremin verdiği bu kayıplarla çaresizlik ve umutsuzluk içine düşerek travmaya sürüklendikleri anlaşılmaktadır.

Afetzedeler için geçen zaman içerisinde yaşam ve barınma koşulları normal düzeylere çekilmiş olsa da, afetzedelerde depreme ve onun yol açtığı kayıp ve acılara dair belleklerin canlılığını hep koruduğunu söylemek mümkündür. Bu kanıyı elde etmeye vesile olan göstergelerden biri de, her yıl medyada haber olarak karşımıza çıkan depremi anma törenlerinden elde edilen verilerdir. Yani belleği destekleme gücüne sahip tören (Connerton 1999: 69) haberleri, söz konusu olguya dair belleğin sürdürüldüğünü gözler önüne sermektedir. Burada anma törenlerini bildiren gazete haberleri bir yandan depreme dair belleğin sürdürülmesine, diğer yandan da deprem mağdurlarında açığa çıkan travma izlerini ve bellek örüntülerini görmeye yardımcı olmaktadır. Öz olarak 17 Ağustos'ta yapılan deprem anma törenlerinin verildiği haberler, deprem mağdurlarının yaşadıkları ya

da tanığı oldukları olayların ve acıların yer aldığı bir geçmişe dair belleklerinin tazelediğini koruduğunun kanıtı olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan bu çalışma Marmara Depremi'ni anma töreni haberlerine odaklanmakta, söz konusu haberler aracığıyla bu anma törenlerinde neyin olduğuna, hangi bellek dinamiklerinin işlediğine, bu manada anma törenlerinde geçmişi hatırlamanın mı yoksa geçmişle hesaplaşmanın mı öne çıktığına ışık tutmayı erek edinmektedir. Bunun tespitini yapabilmek için örneklem olarak rastgele seçilen 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarındaki anma töreni haberleri mercek altına alınmaktadır. Onu gerçekleştirmek için ise 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarında Hürriyet ve Sabah gazetelerinde Marmara Depremi'ni anma törenlerine ilişkin çıkan haberlerden faydalanılmaktadır.

Haberleri örneklem olarak alınan gazeteler Hürriyet ve Sabah, Türkiye genelinde hem basılı olarak hem de sanal ortamda yayın yapan günlük ulusal gazetelerdir. Bunların birer ana akım gazetesi olmak suretiyle geniş ölçekte yaygın hale geldikleri ve sayıca fazla bir okuyucu kitlesine hitap etmekte oldukları görülmektedir. Bu nitelikleri dolayısıyla olayın takipçisi okuyucunun ilgisini karşılamak amaçlı olarak depremi anma törenlerini de haber yapmayı sürdürdükleri ve böylece depreme dair belleğin yaşatılmasının birer parçası halini aldıkları düşünülmüştür. Bu kanaatle hareket edilerek haber örnekleri elde etmek için Hürriyet ve Sabah gazeteleri tercih edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada deprem anma törenlerindeki bellek izlerini okumak için Teun A. Van Dijk'ın söylem analizi yönteminden yardım alınmaktadır. Van Dijk söylem analizinde haberleri makro ve mikro yapılar adıyla ikili bir ayrıma tabi tutmaktadır. Makro yapı tematik ve şematik çözümleme olarak ikiye ayrılmaktadır. Van Dijk tematik çözümlemede üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerini incelemektedir. Şematik çözümleme ise durum ve yorum bölümlerinden oluşmaktadır (aktaran Keskin Ertan 2004: 392). Mikro yapı, sözdizinsel yapının, kelimeler arası bölgesel uyumun, kelime seçimlerinin ve haber retoriğinin çözümlenmesinden oluşmaktadır (Keskin Ertan 2004: 392-393). Gerçekleştirilen bu çalışmada anma töreni haberlerindeki bellek örüntülerini açığa çıkarma noktasında Van Dijk'ın söylem analizi modeline dayanılmakta ve makro yapıda haberin üst başlığı, başlığı, alt başlığı, spotu, haber girişindeki haber cümleleri seçilip incelenerek tematik bir çözümleme yapılmaktadır. Ayrıca haberde sözcük seçimleri üzerinde durularak da haberin mikro yapısı çözümlenmektedir.

Çalışmada deprem anma töreni haberlerinde yer alan bellek dinamiğine dair tespiti yapmaya geçmeden önce ilk olarak, toplumsal bellek kavramına dair kısa bir bilgilenmeye gidilmektedir. İkinci olarak, geçmişi hatırlamanın ne olduğuna göz atılmaktadır. Üçüncü olarak, geçmişle hesaplaşma kavramının neyi işaret ettiği serimlenmeye çalışılmaktadır. Dördüncü adım olarak anma törenleri, bel-

lek mekânları kavramıyla ilişkisi içinde ele alınmaktadır. Son olarak da, yapılan okumalardan elde edilen bilgilere dayanılarak 2003, 2007, 2011 ve 2017'deki yıldönümlerinde 17 Ağustos Marmara Depremi'ni anma törenlerinin bellek bakımından neyi gösterdiği, hangi bellek dinamiklerini taşıdığı, bunun hatırlama mı yoksa hesaplaşma mı olduğu, törenlerin konu edildikleri haberlerden yola çıkılarak ortaya koyulmaya uğraşılmaktadır.

1. TOPLUMSAL BELLEK KAVRAMINA KISA BİR BAKIŞ

17 Ağustos Marmara Depremi'ni yaşamış olan grubun sayıca büyüklüğü ve deprem mağdurlarının sayısının on binlerle ifade edilmesi, bu hadisede söz konusu travmayı tecrübe edenlerce ortaklaşılan toplumsal bir belleğin varlığının direkt göstergesidir. Bu durum dikkate alınarak Marmara Depremini anma törenleri haberlerinde öne çıkarılan bellek dinamiklerini okuyabilmeyi hedefleyen bu çalışmada öncelikle, o dinamiklerin organik bağlarla ilintili olduğu toplumsal bellek kavramının neyi gösterdiğine göz atmanın elzem olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın ilk uğrağında toplumsal bellek kavramının neye tekabül ettiğine kısaca bakılmaktadır.

Toplumsal bellek kavramına dair literatüre gidildiğinde bu kavramı kullanıma koyan düşünürün Maurice Halbwachs olduğu anlaşılmaktadır. Halbwachs'ın kavrayışıyla toplumsal bellek, verili olmayıp sosyal olarak inşa edilen bir nosyonu göstermektedir (1992: 22). Ona göre toplumsal bellek, içeriden görülen gruptur. Diğer yandan bu bellek, geçmişe dair bir imajıdır ve grubun kendini bu imajlar dizisiyle tanımasını olanaklı kılmaktadır (Halbwachs 1980: 86). Halbwachs'ın değerlendirmesi takip edilecek olunduğunda toplumda ne kadar grup ve kurum varsa o kadar kolektif bellek bulunmaktadır. Misal olarak sosyal sınıfların, ailelerin, derneklerin, şirketlerin, orduların ve sendikaların hepsi, üyelerinin uzun periyotta inşa ettikleri farklı belleklere sahiptir. Dolayısıyla her bir kolektif bellek, mekan ve zamanda sınırlandırılmış olan bir grubun desteğini gerektirmektedir (Halbwachs 1992: 22)

Halbwachs'ın ele alış şekli ile toplumsal bellek bireysel toplumsallaşma süreci içinde oluşmakta ve toplumsal çevre tarafından belirlenmektedir (Bora 2010: 52). Yani Halbwacs'ın ana tezi, belleğin toplumsal şartlara bağlılığıdır (Sancar 2010: 41). Nitekim Halbwachs'a göre insanlar belleklerini toplum içerisinde edinmektedirler. Toplum, aynı zamanda insanların belleklerini geri çağırıp mekansallaştırdıkları yerdir. Böylelikle kolektif bir bellek ve o belleğin kolektif çerçeveleri varlık kazanmaktadır (Halbwachs 1992: 38)

Halbwachs'tan gelen anlamlandırma toplumsal bellek kavramının esas itibariyle bireyin toplumsallaşmasında köklenen ve onun içinde anlamını bulan bir kavram olduğunu göstermektedir. Bunu destekler nitelikte Pier Nora'nın toplumsal belleği tarif ederken yaptığı toplumsallaşma vurgusu da önemli çıkarımlar elde

etmeye dayanak sağlamaktadır. Nitekim toplumsal belleğin neye tekabül ettiğini Pier Nora'dan hareketle şu şekilde açımlamak mümkündür:

> "Bellek her zaman yaşayan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir… Bellek, her zaman güncel bir olay, sürekli şimdiki zamanda yaşanan bir bağdır… Bellek… buğulu, karışık, iç içe geçmiş, kabataslak, özel ve simgesel anılardan beslenir… Bellek, hatırayı kutsallaştırır… Bellek kaynağını kaynaştırdığı bir gruptan alır.… Bellek bir mutlaktır" (Nora 2006: 19).

Yapılan bu alıntıdan hareketle Nora'nın düşünümünde de bellek kavramının toplumsallık ile tanımlanmakta olduğu görülmektedir. Yani bu yorumda da toplumsal belleğin grupla birlikte oluşan ve toplumsal bağlamda edinilen bir repertuara denk düştüğü anlaşılmaktadır. Netice olarak tüm bu okumalarda toplumsal belleğe dair karşımıza çıkan temel nitelik, toplumsal belleğin bireyin toplumsallaşmasında cisimleşmekte olduğudur. Bu tespite uyumlu düşünümle bu çalışmanın meselesi olarak Marmara depremine dair mağdurlarda oluşan belleğin de, bu depremi yaşayanlarca paylaşılan ve sürdürülen toplumsal bir belleğe tekabül ettiği artık aşikardır.

Enzo Traverso'ya göre, "bellek" genellikle tarihin eşanlamlısı olarak kullanılmaktadır, ama diğer yandan "tarih-aşırı", "tarihin tarihi" şeklinde bir kategori halini alarak tarihi ele geçirme yönünde kendine özgü bir eğilim göstermektedir. Bellek geçmişi tarih disiplininkinden daha geniş bir ağ içinde yakalayarak ona öznellik ve yaşanmışlık katmaktadır (Traverso 2009: 1). Başka bir ifadeyle toplumsal bellek, tarihin yeniden kurulması olarak adlandırılabilmektedir (Connerton 1999: 25). Bu bağlama yerleşerek de toplumsal belleği, bir tarihsel olayı yaşayan ya da ona tanık olanın bakış ve yaklaşımı açısından tarihin yeniden kurulması ya da inşası olarak anlamlandırmak olanaklıdır. Keza bu bilgilerden toplumsal belleği, yaşayanın ya da deneyimleyenin bakışından tarihin yeniden yazılması olarak okumak da mümkündür. Böyle bir okuma ile ise, tarihin ıskaladığı, dışarıda bıraktığı bir çok enformasyonun toplumsal bellek vasıtasıyla karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

2. GEÇMİŞİ HATIRLAMAK

Deneyimlenen bir olguya dair belleği yaşatan ve canlı tutan unsurun, hatırlama dinamiği olduğuna kanaat getirilmektedir. Öyle ki hatırlamanın olmadığı ve unutmanın realize olduğu yerde belleğin de olamayacağı anlaşılmaktadır. Yani bir bakıma hatırlama, belleğin ve hatıranın sürdürülebilirliği için gerekli önsel bir ontolojik koşulu teşkil etmektedir. Zaten Nora'nın ifade ettiği gibi bellek de, hatırlama ihtiyacı duyulabilecek şeylerin sonsuz listesini (2006: 19-25) anlatmaktadır.

Hatırlama kavramı konusunda söylenebilecek en temel şey hatırlamanın, geçmişi şimdiki zamana taşıma, şimdiki zamanda geçmişi yapılandırma şeklinde gerçekleşen bir aktivite olmasıdır. Henri Bergson'un da ifadesiyle hatırlama, şimdiki zamandan kopularak öncelikle genel olarak geçmişe, daha sonra da geçmişin belirli bir bölgesine yerleşilen kendine özgü (*sui generis*) bir edimdir (2007:101). Yani hatırlama edimi, geçmişle bir ilişki içine girmeyle vücut bulmaktadır.

Hatırlama ediminde hatırlanan şey geçmiştir. Yani hatırlamak, geçmişe göndermede bulunmaktadır ve geçmişi bugüne çağırmanın yollarından birisini teşkil etmektedir. Hatırlamak, geçmiş olayları birbiriyle bağlantıları olmaksızın tek tek anımsamak değil, onlardan anlamlı bir anlatı dizisi oluşturabilmektir (Connerton 1999:40-46). Hatırlama süreci, geçmişle ilişkili olmakla beraber şimdiki zamandan etkilenerek yapılan bir çeviridir (Atilla 2010: 24). Aynı şekilde hatırlama kültürünün topluluk ruhu veren bellekle ilişkili olduğunu dile getiren Jan Assmann'a göre, hatırlanarak geçmiş yeniden kurulmaktadır. Geçmişin ancak kendisiyle ilişki içinde olunduğunda var olabileceği tezi ile de bu anlatılmaktadır (Assmann 2001: 34-36). Özetle hatırlama, şimdiki zamandan bakarak geçmiş içine yerleşmeyi, geçmişte yaşanan olayı bugün ya da şimdide yeniden okumayı, anlamlandırmayı, sorgulamayı ve kurmayı imlemektedir.

Assmann, insanın hatırlamasının duygusal bir ilişki olduğunu, kültürel biçimlendirme ve kopmayı aşarak geçmişle kurulan bilinçli bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre hatırlama, somut bir eylemdir. Her tarihi olay belleğe girişiyle bir ders, bir kavram ve bir sembol aktarmakta ve toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelmektedir. Kavramlar ve deneyimler arasındaki bu paylaşmadan "hatırlama figürleri" (1) doğmaktadır. Hatırlama figürleri ise, her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanmaktadır (Assmann 2001: 38-42). Maurice Halbwachs da, hatırlama figürlerinin grupların genel tavrını ifade ettiklerini, sadece geçmişi üretmekle kalmayıp aynı zamanda varoluş biçimlerini, özelliklerini ve zayıflıklarını tarif ettiklerini ifade etmektedir (aktaran Assmann 2001: 43-44). Bu mentalitede kalınacak olunduğunda hatırlama figürlerinin belleğe yaşayan ve otantik olan bir şey olma niteliklerini kattığını çıkarsamak olanaklıdır.

Geçmişle kurulan ilişkinin unutma olarak da ortaya çıktığı, ama unutmanın kendisinin de başka türlü bir hatırlamayı temsil ettiği görülmektedir. Başka bir anlatımla geçmişin şu an içinde canlandırılmasını imleyen mental bir edim olarak hatırlama ilk bakışta unutmanın antinomisi olan bir kavram algısı oluşturmaktadır. Ancak her ne kadar bu algıyı yaratıyor olsa da, bu iki kavram arasında daha ziyade diyalektik bir ilişkinin varlığının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki unutmayı, negatif hatırlama ya da hatırlamanın realize olmama hali olarak değerlendirmek gayet olanaklıdır. Nitekim Halbwachs'ın düşünümüyle hatırlamayı aktive eden unsur, geçmiş olayların konumuna dair kolektif hafıza çerçeveleridir. Unutma ise, bu çerçevelerin ya da onların bir kıs-

mının kaybolması ile açıklanmaktadır (Halbwachs 1992:172). Öte yandan gerçekleştirilen okumalardan unutmanın mutlak olmadığı, unutulanların aslında her an hatırlamaya hazır biçimde başka bir alanda durduğu bilgisi de çıkarsanmaktadır. Nitekim Sancar'ın sözleriyle unutma, geçmişi ya da geçmişin bir bölümünü bellekten tamamen silmek şeklinde gerçekleşmemekte, hatta böyle bir şeyin mümkün olmağı, unutma ve bastırma tercihinin de esasen başka türlü bir hatırlama politikasına dayandığı görülmektedir (Sancar 2010: 35). Onun bu tespitini destekleyen bir görüş de Aleida Assmann'dan gelmektedir. Aleida Assmann'a göre unuttuğumuz pek çok şey ebedi olarak yitip gitmemekte, yalnızca geçici olarak erişim alanımızın dışına çıkmaktadır (aktaran Sancar 2010: 47).

Toplusal bellek menşeli hatırlama eyleminin, esasen, toplumsal olarak bir olayın tanığı olan gruba içkin bir edimi belirttiği fikrine varılmaktadır. Çünkü Halbwachs, hatırlamanın doğası itibariyle toplumsal bir nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Halbwachs'a göre hatırlamamız, sadece, bizi ilgilendiren geçmiş olayların konumunu kolektif bellek çerçevelerinden hareketle geri getirmek şartıyla mümkündür (1992: 172). Halbwachs'ın bu düşünümü, hatırlamanın doğası itibariyle toplumsal bellek ortamına yerleşilerek gerçekleştirilen bir edim olduğunu ele vermektedir. Zaten, birey ancak yaşadığı toplumsal çevrenin ortak belleği içine yerleştirebildiği anlatı içinde kendine yer bulabilen şeyleri hatırlayabilir (Bora 2010: 52). Böyle bir düşünüm çizgisi de, toplumsal bellek bağlamında bireyin bir grupla ya da bir toplulukla birlikte hatırladığı şeklindeki bir çıkarımın elde edilmesine götürmektedir. Zaten Halbwachs'tan elde edilen bilgiye göre kolektif hatırlama, özdeşleşen grupları içermektedir (1980: 134). Burada bireyler hatırlamak, kesinleştirmek ve hatta anılarındaki boşlukları örtmek için, kolektif bellek ile bütünleşmektedir (Halbwachs 1980: 50). Daha açık bir anlatımla birey kendisini grup perspektifine yerleştirerek hatırlamaktadır. Grubun belleği de kendisini bireysel hatırlamalarda tezahür ettirmektedir (Halbwachs 1992: 40). Zira Halbwachs'ın belirttiği gibi, yalnızca bizim tanıklık ettiğimiz olaylara dair hatırlamalarımız ve ifade edilmemiş düşünce ve duygulara ait olan anılara dair hatırlamalarımız, kişiler, gruplar, mekânlar, tarihler, kelimeler ve dil biçimleri, uslamlamalar ve fikirlerle ilişki içinde gerçekleşmektedir. Yani hatırlamalarımız, ait olduğumuz ya da ait olmuş bulunduğumuz toplumların tüm maddî ve ahlakî yaşamlarıyla ilişki içindedir. (Halbwachs 2016: 64). Buradan hareketle bu mahiyetteki hatırlamayla ilgili altı çizilmesi gereken tespit öz olarak, hatırlamanın bir grupla birlikte ve toplumsal bağlamda gerçekleşen bir olguyu işaret ediyor olmasıdır.

Hatırlama için bir başka önemli durum da, yinelemedir; ki bunun, hatırlama için büyük bir ehemmiyeti bulunmaktadır. Çünkü ortak bellekte bir olayın, durumun korunabilmesi, olayın toplumdaki etkisine bağlı olduğu kadar olayın toplum bireyleri arasında ne ölçüde tekrar tekrar anlatılır olduğuna da bağlıdır (Sever 2008: 66). Yani geçmişte başa gelen bir olay ne kadar çok tekrarla anlatılırsa ve

simgesel olarak yaşatılırsa, o kadar çok hatırlanabilirlik statüsüne oturmaktadır. Bu surette sık yinelemelerle bir olayın hatırlanabilir karaktere kavuşturulmasını, bir manada, onu yaşayanların unutmaya karşı gösterdikleri direnmeyi de temsil ettiği şeklindeki değerlendirmek makul bir uslamlama olarak gözükmektedir. Çünkü hatırlama, bir direniş eylemine de dönüşmektedir (Assmann 2001: 86). Hatırlamanın unutmaya karşı bir direniş biçimini simgelemesi, belki de, hatırlamamanın ontolojik gerekçesini, geçerliliğini ve gerekirliliğini de oluşturmaktadır. Fakat hatırlamanın gerekliliği ve amacının, geçmişi tekrarlamak için değil, tekrarlanmasını önlemek için olduğunu (Sancar 2010: 60) hatırda tutmakta da fayda vardır. Mağdurlar açısından bakıldığında hatırlama neredeyse geçmişin işlenmesine eşanlamlı iken, bu durumda hatırlama, kendini kurban ve mağdurlarla özdeşleştirme ve onları anlama çabasının da başlıca unsurunu oluşturmaktadır (Sancar 2010: 50).

Hatırlamanın, negatif bir olguyu tecrübe edenlerin yara ve travmalarını sağaltmada önemli bir metot olarak da tasavvur edildiği saptanmaktadır. Nitekim bu düşünümle mağdurun hatırlaması, geçmişte yaşanan travmatik olayların etkisinden kurtulmanın yoludur (Özmen 2005: 174). Travmatik deneyimin üzerinden daha fazla zaman geçtikçe, hatırlama hayatta kalanlar açısından daha büyük bir ruhsal ihtiyaç ve gelecek nesillere karşı daha ağır bir toplumsal yükümlülük haline gelmektedir (Sancar 2010: 58). Böyle olduğunda geçmişte önemli bir olayı yaşamış olan tanıkların olay üzerinden geçen zaman sonrasında bu olaya dair hatırladıklarını paylaşıp anlatmaları ve belki de yazmaları, travmatik durumdan kaynaklı ruhsal deformasyonların kendiliğinden ve olumsal tedavi yöntemi halini alabilmektedir.

Geçmiş ve şimdi arasındaki bağın ve devamlılığın göstergesi olarak hatırlamanın ne şekilde reel hale geldiğini görmenin de, konunun anlaşılması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu mahiyette referans alınan düşünüm ise, Assmann'a aittir. Asmann, geçmişi hatırlamanın iki ayrı biçimi olduğu tespitinde bulunarak bu hatırlama biçimlerine dair şu bilgileri paylaşmaktadır:

> "Toplumsal bellek iki tarzda işler: 1) kökeni göz önünde tutan, kökensel hatırlama tarzında; 2) kişinin özel deneyimleri yani "yakın geçmişi"ni göz önünde tutan biyografik hatırlama tarzında. Kökensel hatırlama- yazı kültürüne sahip olmayan toplumlarda da- dilde ya da dil dışı araçlarla yaptığı nesneleştirmeler olan her türlü simgeye başvurur… Biyografik hatırlama tarzı ise bunun aksine, yazı kültürüne sahip toplumlar dahil, her zaman sosyal alışverişe dayanır" (Assmann 2001: 55).

Hatırlamaya ilişkin olarak ortaya koyulması elzem son bir nokta da, ölü anmalarının hatırlamayla olan kendiliğinden bağıdır. Şöyle ki, ölülerin anılmasının hatırlamayı doğuran önemli bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Assmann'ın ifadesiyle hatırlama kültürü özellikle geçmişle ilişki kurmaksa, geçmişle ilişki dün ile

bugün arasında bilinçli bir ayrım yapılarak kuruluyorsa, o zaman ölüm bu ayrımın ilk deneyimidir ve ölülerin anılması kültürel hatırlamanın ilk biçimidir. Ölülerin anılması, belleğin ortaklık yaratmasının karakteristik bir özelliğini oluşturmaktadır (Assmann 2001: 64-66). Buna referansla Marmara depremi anmalarında ölülerin anılması durumunun da, bu olaya dair bellek ve hatırlamalarda ortaklaşılmasını ve bu suretle toplumsal bir hatırlamanın oluşmasını inşa ettiği düşünülmektedir.

3. GEÇMİŞLE HESAPLAŞMA

Geçmişin yaralarını sağaltmada iş görür metotlardan birini de -aynı zamanda toplumsal belleğin bir dinamiği de olan- geçmişle hesaplaşma şeklinde tasavvur etmek yanlış olmasa gerektir. Çünkü, bununla bir olumsuzluğun tamirinin hedeflenmekte olduğunu söylemek mümkündür. Zira Mithat Sancar'ın ifade ettiği gibi geçmişle hesaplaşmanın işaret ettiği geçmiş, herhangi bir geçmiş değil negatif bir geçmiştir. Ona göre geçmişle hesaplaşma, bu geçmişle kurulacak ilişki konusunda da belli bir tercihi yansıtmaktadır. Bu tercih, unutma ve bastırma değil, hatırlama ve hesaplaşma tercihidir. Sancar'ın ifadesiyle geçmişle hesaplaşma başlığı altında yapılacak çalışmaların ağırlık noktası, hatırlama ve hesaplaşmanın neden gerekli olduğu, nasıl bir işlev gördüğü, hangi yöntemlerle yapılabileceği, hangi yöntemlerin hangi şartlar altında ne gibi sonuçlar doğurabileceği ve bu sonuçlarla nasıl baş edilebileceği gibi konulardan meydana gelecektir (2010: 29).

Geçmişle hesaplaşma, sorunla hedefi belirlenmiş bir muhasebe iradesini dışa vurmaktadır. Dolayısıyla geçmişle hesaplaşma, faillerin cezalandırılması, mağdurların tatmini ve yaşananların sürekli hatırda tutulması gibi faaliyetlere de göndermede bulunmaktadır. Geçmişle hesaplaşmanın esas olarak bir hatırlama kültürünü gerektirdiğine vurgu yapan Sancar, hatırlama kültürünün geçmişle hesaplaşmanın boyutlarından birini oluşturduğunun altını çizmektedir. Buna göre geçmişle hesaplaşma politikası, her şeyden önce hatırlama-unutma ikiliğinde hatırlamaya dayanmaktadır (Sancar 2010: 30-32). Geçmişle hesaplaşma, faillerin hesap vermesini sağlamaya, mağdurları rehabilite etmeye ve yeni meşru düzeni pekiştirmeye yönelik her türlü faaliyeti ifade etmektedir (Tina Stein'dan aktaran Sancar 2010: 34).

Geçmişle hesaplaşma, bireysel olmaktan çok toplumsal bir sorundur (Sancar, 2010: 39). Sancar'ın belirttiği gibi geçmişle hesaplaşmada tarihin çarpıtılması değil, negatif olduğu düşünülen bir geçmişin devam eden hükmünü, geçmişin işlenmesi ve aydınlatılması, mağduriyetlerin tanınması ve telafisi, sorumluların yargılanması ve cezalandırılması yoluyla çözme çabası söz konusudur. Yani amaç geçmişten kaçmak değil, onunla yüzleşmektir. Ona göre geçmişle hesaplaşmanın özü, geçmişin haksızlıklarını hatırlamakta yatmaktadır. Haksızlığın tespiti ve tanınması ise, ancak kurbanların ve mağdurların belirlenmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu nedenle geçmişteki olaylara kurbanlar ve mağdurlar açı-

sından bakmak, geçmişle hesaplaşma bakımından belirleyici bir öneme sahiptir (Sancar 2010: 50). Öz olarak geçmişle hesaplaşma, geçmişte yaşanmış olumsuz bir olayı hatırda tutma, açığa çıkarma, olayla ilgili mağdurların mağduriyetini giderme, olayın suçlularını yargılama ve cezalandırmayı anlatmaktadır.

4. HATIRLAMAYI OLUŞTURAN BELLEK MEKÂNI OLARAK ANMA TÖRENLERİ

Hatırlama dinamiğinin aktivasyonunda bellek mekânlarının önemli bir kaynak olduğu anlaşılmaktadır. Bu hatırlatıcı mekânların spesifik bir örneğini de, anma törenleri meydana getirmektedir. 17 Ağustos Marmara Depremi'ni Anma Törenleri'ne dair haberleri mercek altına alan bu çalışma kapsamında da anma töreni kavramı önemli bir uğrağı oluşturmaktadır. Anma törenlerinin bu çalışma dahilinde hatırlama içine girmeyi reel kılan bellek mekanı olarak değerlendiriliyor olması hali de, bellek mekânı kavramını ele almayı bir ihtiyaç kılmaktadır.

Toplumsal bellek bağlamlı bütün hatırlamaların bir mekânla ilişkili olduğunu söylemek olanaklı gözükmektedir. Nitekim Nora'nın da belirttiği üzere bellek, bellek mekânları içinde ortaya çıkmaktadır. Nora bu bellek mekânlarını bayramlar, amblemler, anıtlar ve anma törenleri, övgü söylemleri, sözcükler ve müzeler olarak listelemektedir. Ayrıca ölü anıtları ve ulusal arşivleri de (Nora 2006: 9) bunlara eklenmektedir. Sayılan bu bellek mekânlarını, hatırlamayı harekete geçirmeye hazır haldeki rezervler olarak da değerlendirmek yanlış olmasa gerektir. Çünkü gruplar verili bir belleğe sahip olmayıp, aksine metinler, resimler, anıtlar, yıldönümleri ve ritüeller gibi çeşitli simgesel araçlar yardımıyla kendilerine bir bellek yaratmaktadırlar (Sancar 2010: 44). Bu düşünüm, belleğin ve hatırlamanın oluşturulması ereği ile bellek mekânlarının yaratılmış olduğu şeklinde yorumlanmaya müsaittir. Şayet Nora'ya göre bellek mekânları, kendiliğinden belleğin olmadığı düşüncesinden doğmaktadırlar; arşivleri kurmanın gerektiği, yıldönümlerinin devam ettirmenin gerektiği duygusundan doğmakta ve yaşamaktadırlar (Nora 2006: 23). Dolayısıyla gelinen nokta itibariyle karşılaşılan resim, toplumsal belleğin ve onunla bağlantılı olarak hatırlama dinamiğinin, bir bakıma, bellek mekânları vasıtasıyla da vücut bulduğunu ve mevcudiyetini koruduğunu göstermektedir.

Bellek mekânlarının gerekliliğinin sebebine bakılacak olunduğunda, bunun da hatırlama vurgulu bir nüansı içkin olarak taşıdığı tespit edilmektedir. Zira Nora, bir bellek mekanının asıl varlık sebebinin zamanı durdurmak, unutma işini engellemek, nesnelerin durumunu tespit etmek, ölümü ölümsüzleştirmek, somut olmayanı göstergelerin en azı içinde anlamın en çoğunu kapsayacak şekilde somutlaştırmak olduğunu işaret etmektedir (2006: 23). Bu bilgiden hareketle bellek mekânlarının varlık nedenini, unutmaya karşı direniş, geçmişi bugünde yaşatıp pekiştirme olarak anlamlandırmak olanaklıdır. Bu aynı zamanda, hatırlamanın neden gerekli olduğunu görmeye de kaynaklık edebilmektedir.

Hatırlamanın köklendiği bellek mekanlarının gerçeklik düzeyinde simgesel bir varoluş elde etmesinin uğraklarından biri olarak anma töreni, bellek mekanları ile iç içe geçmişlik arz etmektedir. Çünkü Nora'nın da ifadesiyle bellek mekânları, yöntemleri ve hatta adlarıyla anma karşıtı bir tarih olmaya niyetlenseler de anma törenleri bunlara yapışmıştır. Öyle ki artık bellek yerleri haline gelmiş anmalar olan bellek mekânları, anmalara doymuştur (Nora 2006: 225-226). Yani bir bellek mekanı olarak anma törenleri, pek açık ki, hatırlama rezervi olma işlevi göstermektedir. Bu nedenle anma törenleri, unutmaya karşı direnç oluşturan, böylece belleği yaşatıp sürdüren mekânları sembolize etmektedir. Nitekim hatırlamanın çeşitli yollarla gerçekleştiği ve bunlardan birisini de anma törenlerinin meydana getirdiği (Connerton 1999: 16) bilinmektedir.

Anma törenlerinin, geçmişin imgelerinin ve geçmişin hatırlanmış bilgisinin az çok tören niteliği taşıyan gösterilerle taşınıp sürdürüldüğü (Connerton 1999: 65) bilgisine ulaştırmaktadır. Connerton'a göre anma törenleri, tüm öteki törenlerdeki gibi biçimcilik ve uygulayımsallık özelliklerine sahiptirler; ki, bellek destekletici rollerini de bu özelliklere sahip olmalarına borçludurlar. Anma törenleri, prototip niteliği taşıyan kişilerle ve olaylarla ilgili olmaları olgusuna bağlı olarak tüm öteki törenlerden ayırt edilebilmektedirler. Bu olgu sayesinde anma törenleri sadece kendilerine özgü karakteristik bir özellik daha taşımaktadırlar ve bu da törensel yeniden canlandırma özelliğidir (Connerton 1999: 97). Connerton'a göre tören, bir seyir defteri ya da anı defteri olmayıp, canlandırılan ya da oynanan bir külttür. Yani geçmişin imgesi, yapılan törenlerle taşınıp sürdürülmektedir. Connerton, toplumsal bellek diye bir şey varsa onun anma törenlerinde bulunabileceği savını dile getirmektedir. Ona göre anma törenleri ancak uygulayımsal oldukları zaman anıcıdırlar. Anma törenleri, geçmişi, geçmişin olaylarının temsil edici bir resmini çizerek kafamızda tutmaya yaramaktadırlar ve geçmişin yeniden canlandırılmasıdırlar (Connerton 1999: 111-113).

Anma törenlerinin kimi karakteristik özellikler taşlaştığı ve bunların da genel geçer bir yapı sergilediği anlaşılmaktadır. Söz konusu törenlerle ilgili olarak dile getirmenin elzem olduğu düşünülen o özelliklerin şöyle sıralanmakta olduğu görülmektedir: 1) Göze çarpan bir düzenlilikte yapılmaları nedeniyle törenler dile getirici eylemlerdir; 2) Resmi biçimler almışlardır ve basmakalıp biçimlere girmektedirler, belli aralıklarla tekrar edilmektedirler; 3) Duyguları dışa vurucudurlar; 4) Törenler, onları uygulayanlarca, kayıtsız şartsız olmasa bile, uyulması yükümlülüğü bulunan şeyler olarak algılanmaktadır ve tören yapmak, bir anlamda onun anlamını onaylamaktır; 5) Tüm törenler yinelenir ve bu yineleme kendiliğinden geçmişin sürdüğünü düşündürtmektedir; 6) Törenler belleği destekleyici bir güce sahiptir (Connerton 1999: 69- 72) . Tüm bu özelliklerin en temelde taşıdıkları nüve, anma törenlerinin bir bellek mekânı olma niteliği taşımaları sebebiyle toplumsal belleği ve hatırlamayı desteklemekte olmalarıdır. Bu bakımdan anma törenleri, geçmişi şimdiye taşıyor olma ve geçmişte yaşanılan bir

olayla koparılamaz bağın bizatihi kendisinin sürdürülebilirliğinin garantörü olma işlevini görmektedir.

5. 17 AĞUSTOS'U ANMA TÖRENİ HABERLERİNDEKİ BELLEK DİNAMİĞİ

Bu çalışmada en temelde 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin yıldönümlerinde gerçekleştirilen anma törenlerinde neyin olduğu, belleğin hangi dinamiklerinin ortaya çıktığı, yani bu anma törenlerinin bir hatırlama halini mi temsil ettiği, törenlerin geçmişle hesaplaşma halini alıp almadığı açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bunun yapabilmesi için örneklem olarak Sabah ve Hürriyet gazetelerinde rastgele olarak belirlenen 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarındaki 17 Ağustos Marmara Depremi'nin anma töreni haberlerine bakılmaktadır. Söz konusu anma törenlerine dair haberler ve bunların üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerinde yer alan haber cümleleri mercek altına alınarak bu haberlerde öne çıkan bellek dinamiğinin saptanmasına çaba harcanmaktadır.

Gökçen Başaran İnce'nin ifade ettiği gibi medya, geçmişin kendi kabul ettiği resmi aracılığıyla toplumsal belleğin yapılandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Kimi zaman seçici ve kasıtlı bir unutmayı teşvik ederek yapısal amneziyi güçlendirmekte, bazense toplumsal oydaşımı sağlamak adına, geçmişin bazı olaylarını gündemde tutulmakta, unut(tur)ulmasına izin verilmemektedir. Ancak her şekilde, geçmiş seçici bir yapılandırılmaya maruz kalmaktadır (İnce Başaran, 2010: 9). Bu çerçeveden 17 Ağustos Marmara Depremi'nin örneklem seçilen yıl dönümlerinde gerçekleştirilen anma törenlerinin medyada haber olarak sunumuna bakıldığında, daha çok ikinci seçeneğin söz konusu olduğunu belirtmekte yarar vardır. Daha net bir biçimde belirtmek gerekirse, 1999'da yaşanan Marmara depremi olayının medyada anma töreni haberleriyle gündemde tutulmakta olduğu ve bu suretle unutulmasına izin verilmediği görülmektedir. Burada yapılan anma töreni haberleri üzerinden 17 Ağustos depremine dair bir belleğin yapılandırılmakta ve sürdürülmekte olduğu kanaatine varılmaktadır. Çünkü depremin, incelenen yıl dönümlerinde gazetelerde anma törenleri ile haber konusu yapıldığı ve böylece o geçmişin yeniden canlandırıldığı apaçık şekilde saptanmaktadır.
17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin yıldönümlerinde gerçekleştirilen anma törenlerinde neyin olduğuna bakılacak olunduğunda Connerton'a ait bir saptamanın deprem anma törenlerine içkin bir hal olduğunu anlamak güç değildir. Connerton, "aynı oyunlar ve aynı canlandırmalar tören dönemlerine öylesine bağlanırlar ki, birbirlerinin kesin kopyaları olarak gösterilebilirler" (1999: 105) demektedir. Connerton'un bu tespitinin 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'ni anma törenlerinde adeta taşlaştığı, haberlerde göze çarpmakta olan temel verilerden birini oluşturmaktadır. Zira ilgili haberler incelendiğinde elde edilen bilgiye göre, deprem anma törenleri benzer anma biçimleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Buna ek olarak örneklem olarak seçilen her yıldan elde edilen haberler, törenlerin, aralarında bir anoloji kurmaya müsait olduğunu da göstermektedir. Yani haberler, aradan geçen zamana rağmen olayın gerçekleştiği andan bu-

güne dek yapılan her bir törenin diğerinin bir kopyası ya da sureti olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü bu haberler, her bir anma töreninde benzer anma davranışlarının sergilendiğini ve bunların artık rutinleştiğini aşikar kılmaktadır. Söz gelimi bu anma törenlerinin, deprem anıtında tören düzenlenmesi, deprem fotoğrafları ile görüntülerinin sergilenmesi, depremin meydana geldiği saat olan 03.02'de tören yapılması, 03.02'de bir dakika saygı duruşunda bulunulması, deprem anıtına çelenk ve çiçekler bırakılması, depremde ölenlerin isimlerinin yazılı olduğu balonların gökyüzüne bırakılması, fenerlerle ve meşalelerle yürüme, gökyüzüne fener bırakılması gibi aynı anma biçimleri ya da kalıpları ile yürütüldüğü görülmektedir.

Yukarıda serimlenmiş bulunulan çıkarımı haber örnekleriyle somutlaştırmak adına haberlerde karşılaşılan tabloya gidildiğinde rutin anma edimlerinin sıralanmakta olduğunu görmek mümkündür. Öncelikle 2003 anma töreni haberleri (2) ele alındığında, dördüncü yıl dönümünde deprem anma törenlerinin 18 Ağustos 2003 Hürriyet Gazetesi'nde "Özlemlerini Beyaz Balonla Yolladılar" başlıklı haberle yer bulduğu görülmektedir. Bu haberde depremin dördüncü yıl dönümündeki anma törenlerinde gerçekleşen anma biçimlerine dair şu aktivitelerin yapıldığı bilgisi edinilmektedir:

> "Deprem kurbanlarının anısına dikilmek üzere vatandaşlara 6 bin çam fidanı dağıtıldı. 19.30'da ise, kayıp yakınlarından oluşan yaklaşık 500 kişi, üzerlerinde izlerini bulamadıkları yakınlarının resmi bulunan siyah tişörtlerle Anıtpark'ın Kavaklı Sahili'ne yürüdü. Gece saat 03.02'ye kadar sahilde toplanan 5 bin kişi üzerlerine kaybettikleri yakınlarının adlarının yazdığı beyaz balonlarını aynı anda gök yüzüne bıraktı" (Hürriyet, 18 Ağustos 2003).

2007'deki anma törenleri haberlerine bakıldığında 2003'tekine benzer anma kalıplarıyla karşılaşılmaktadır. 18 Ağustos 2007 Hürriyet Gazetesi'nde yer alan "Depremin 8'inci yılında yine hüzün" başlıklı haberde, 2003'tekilerle türdeş anma etkinliklerinin gerçekleştirildiği ve şunların yapıldığı ortaya çıkmaktadır:

> "Türkiye'yi sarsan Marmara Depremi'nin 8'inci yıl dönümünde Adapazarı'nda depremin meydana geldiği saat 03.02'de Atatürk Bulvarı'nda düzenlenen anma programında yakınlarını kaybedenler gözyaşlarına boğuldu. Törenler öncesinde Sakarya Sivil Savunma Müdürlüğü deprem fotoğrafları ile görüntülerini sergiledi… Törene katılanlar saat 03.02'de saygı duruşunda bulundu. Saygı duruşu sırasında sirenler çaldı. Gölcük'te Donanma Komutanlığı'nda da depremde ölen 420 personel törenle anıldı. 2 bin 504 kişinin öldüğü, 4 bin 55 kişinin yaralandığı 6 bin 508 binanın yıkıldığı Yalova'da da anma töreni düzenlendi… Depremde çekilen fotoğrafların yer

> aldığı Deprem Anıtı'ndaki törene katılanlar, günün ilk ışıklarına kadar buradan ayrılmadı" (Hürriyet, 18 Ağustos 2007).

18 Ağustos 2007 Sabah Gazetesi'nde verilen "Yıllar geçti ama acılar hala dinmedi" başlıklı haberden hareketle, sekizinci yıl dönümündeki deprem anma törenlerinde de dördüncü yıl dönümündekine benzer eylemlerle rutinleşen anmaların yapıldığı açığa çıkarılmaktadır:

> "KOCAELİ: Fuar alanında düzenlenen anma etkinliğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Konya Türk Tasavvuf Musikisi Topluluğu konser verdi ve sema gösterisi yaptı. Deprem saatinde ise vatandaşlar "İzmit uyuma, depremi unutma, unutturma" sloganı atarak Anıtpark'a ellerinde fenerlerle yaklaşık 2 kilometre yürüdü. GÖLCÜK: Belediyenin düzenlediği etkinlikler kapsamında fotoğraf sergisi açıldı. Kavaklı kıyısında toplanan depremzedeler, daha sonra meşalelerle yürüdü. YALOVA: Saat 03.02'de Deprem Anıtı'nda düzenlenen törene yaklaşık 500 kişi katıldı" (Sabah, 18 Ağustos 2007).

2011'de, yani depremin on ikinci yıl dönümünde yapılan anma törenlerine göz atıldığında, 2003 ve 2007'deki törenlerde sergilenenlerle aynı anma biçimleriyle törenlerin vücut bulduğu saptanmaktadır. Örneğin 18 Ağustos 2011 Hürriyet gazetesinde verilen "17 Ağustos'u hiç unutmadılar" başlıklı haber, anma törenlerinde gösterilen tipikleşmiş anma davranışlarıyla ilgili şu izlenimlere yer vermektedir:

> "Marmara'yı sarsan 17 Ağustos depreminin kurbanları, 12'inci yıl dönümünde merkez üssü Gölcük, İzmit ve diğer merkezlerde anıldı. Yalova'daki anma, 17 Ağustos Parkı içindeki deprem anıtında yapıldı. Yakınlarını kaybedenler, sevdiklerinin isimlerinin yazılı olduğu mermer bloklara gözyaşları içinde çiçek koydular" (Hürriyet, 18 Ağustos 2011).

18 Ağustos 2011 Sabah gazetesinde yer alan "Sesimizi duyan var mı?" başlıklı haberden de, önceki yıllarla benzeşim gösteren anma törenlerinde kalıplaşan anma edimleri olarak şunların yapıldığı ortaya çıkarılmaktadır:

> "17 Ağustos Marmara depreminin 12'inci yılında, Kocaeli, Yalova, Gölcük ve Adapazarı'nda toplanan yüzlerce kişi, ellerinde meşalelerle yürüyüş yaptı, kaybettiklerini dualarla andı. KOCAELİ: Resmi kayıtlara göre 18 bin 373 kişinin hayatını kaybettiği depremin yıl dönümünde Kocaeli'nde Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği tarafından "Depreme duyarlılık yürüyüşü" düzenlendi. Yürüyüşe katılanlar, "Depremi Unutma, Unutturma, Depremi Unutmayacağız" sloganları atarak Merkez Bankası önünden Sabri Yalım Parkı'na kadar yürüdü. Grup 03.02'de yapılan saygı duruşunun ardından basın açıklaması yapıp dağıldı. GÖLCÜK : …Depremi anlatan sinevizyon gösterileri düzenlendi. Etkinlik 03.02'de Kavaklı Sahili Deprem

> Anıtı'na çelenk konulması, saygı duruşu ve depremde ölenler için gökyüzüne fener bırakılmasıyla son buldu. YALOVA: Depremde 2 bin 504 kişinin hayatını kaybettiği Yalova'da depremin yıl dönümünde az sayıda vatandaş felaketin yaşandığı saatte Anıtmezar'da buluştu. Depremde hayatını kaybeden kişilerin isimlerinin yazılı olduğu beton bloklara çiçek bırakan vatandaşlar, anıt içindeki fotoğraf sergisini de gezdi. ADAPAZARI: Depremde ölenler felaketin yaşandığı saat 03.02'de anıldı... Anma etkinliklerinde depremi yaşayan 50 kişilik grup kent meydanında toplandı, saat 03.02'yi gösterdiğinde el ele kenetlenerek saygı duruşunda bulundu" (Sabah, 18 Ağustos 2011).

Son olarak örneklem alınan 2017 yılı deprem anma törenlerine dair haberlerinden burada da anma törenlerinin 2003, 2007 ve 2011 anmalarına türdeş olarak kalıplaşan ve böylece klasikleşen anma biçimleri yoluyla yaşatıldığı çıkarsanmaktadır. Nitekim 18 Ağustos 2017'de Sabah gazetesinde verilen "Tarifsiz acıyla geçen 18 yıl" başlıklı haberde de, anma törenlerinin önceki yıllardan kopyalanan anma edimleriyle devam ettirildiği görülmektedir:

> "Hatırlayanın yüreğini sızlatan 17 Ağustos 1999'daki Marmara depreminin üzerinden tam 18 yıl geçti. Felakette en sevdiklerini kaybedenlerin ciğeri hâlâ kor gibi… Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde düzenlenen anma töreni saat 03.02'de saygı duruşuyla başladı. Kavaklı sahilindeki Deprem Anıtı önündeki etkinlikte Kur'an-ı Kerim okundu, depremde yaşamını yitirenler anısına anıta çelenk bırakıldı. Vatandaşlar dua edip denize karanfil bıraktı…Yalova: Depremde hayatını kaybedenler Yalova'da da saat 03.02'de yapılan törenle anıldı. Deprem Anıtı'na gelen vatandaşlar, felakette hayatını kaybedenlerin isimlerinin yazılı olduğu beton bloklara çiçek bıraktı. Anıtın içindeki fotoğraf sergisini de gezen vatandaşlar gözyaşlarını tutamadı…Sakarya**:** Sakarya'da da 03.02'de anma etkinliği yapıldı… Vatandaşlar zaman zaman duygu dolu anlar yaşadı" (https://www.sabah.com.tr/yasam 2017/08/18/tarifsiz-aciyla-gecen-18-yil).

Keza Hürriyet'te çıkan 17 Ağustos 2017 tarihli "Yalova'da depremde yaşamlarını yitirenler dualarla anıldı" başlıklı haber de, yine önceki yıllara benzer anma biçimleriyle geleneksel yapıda bir tören gerçekleştirildiğini kanıtlamaktadır:

> "Yalovalılar, 17 Ağustos 1999'da meydana gelen depremin 18'inci yıl dönümünde, depremde yaşamlarını yitirenleri anmak için depremin simgesi olan Deprem Anıtı'nı çiçeklerle donattı. Aradan geçen 18 yıla rağmen silinmeyen acı yeniden yürekleri dağladı. Depremde ölenler dualarla anıldı" (http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yalovada-depremde-yasamlarini-yitirenler-dualarla-anildi).

Yukarıda serimlenen bilgilerinden hareket edildiğinde yer aldıkları haberlerle 17 Ağustos Marmara Depremi'nin dördüncü, sekizinci, on ikinci ve on sekizinci yıldönümlerinde gerçekleştirilen anma törenlerinin benzer anma biçimleri vasıtasıyla yürütülerek işlediği ve sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Zira ele alınan haberler ışığında 2003, 2007, 2011 ve 2017'de düzenlenen deprem anma törenlerinin tipik ve rutinleştirilmiş hale getirilen anma davranışı kalıpları ile yaşatılmakta olduğu sonucuna varılmaktadır. Örneğin haberlerde öne çıkarıldığı üzere törenlerin deprem anıtında düzenlenmesi, deprem fotoğrafları ile görüntülerinin sergilenmesi, depremin meydana geldiği saat 03.02'de tören yapılması, depremin meydana geldiği saatte yani saat 03.02'de saygı duruşunda bulunulması, dualar edilmesi, deprem anıtına çiçek ve çelenk bırakılması, depremde ölenlerin isimlerinin yazdığı balonların gökyüzüne bırakılması, fenerlerle ve meşalelerle yürüme, gökyüzüne fener bırakılması vs., anma törenlerinin işletim sistematiğinin aynı simgesel zemine yerleşmiş bulunduğunun göstergesi halini almaktadır. Dolayısıyla Connerton'un (1999: 105) ifadelerine dayanarak yukarıda görülen şekildeki benzer anma biçimlerinin hayata geçirilmesi suretiyle söz konusu bu anma biçimlerinin deprem anma törenlerine bağlanıp onlara ilişik hale geldiğini söylemek yanlış olmasa gerektir. Zira daha önce de belirtildiği gibi 2003, 2007, 2011 ve 2017'de düzenlenen deprem anma törenlerinin benzeşen ve kalıplaşan anma davranışları vasıtasıyla birbirlerinin kopyaları durumunu aldıklarını saptamak mümkündür.

17 Ağustos Marmara Depremi anma töreni haberlerinde dikkat çekici olarak saptanan bir diğer husus, depremin meydana geldiği saat olan 03.02 sembolü üzerine yapılan vurgudur. Çünkü depremin meydana geldiği saat 03.02'de anma törenlerinin yapılması, saat 03.02'de saygı duruşunda bulunulması, sirenlerin çalması ve deprem anıtına çelenk ve çiçek bırakılmasının önemli ritüeller halini almış olduğu gözükmektedir. Bu vaziyetiyle söz konusu ritüeller, saat 03.02'yi de sembolik hale getirmektedir. Bir başka anlatımla saat 03.02, deprem bölgesinde tüm hayatın durduğu, kimi yaşamların son bulduğu, yaşanan acıların ve mağduriyetlerin başladığı o anı simgelemektedir. Hal böyle olunca saat 03.02 sembolü, hayatı durduran o anı bellekten silinmez hale getirmekte olan kendine has bir simge durumunu almaktadır. Onun bu simgesel olma durumu da haberde vurgulanarak yerleştirilmektedir. Öte yandan Connerton'un (1999:110) sözlerinden yola çıkılarak bu simgesellik değerlendirilecek olunduğunda ise, depremin meydana geldiği saat 03.02'de anma törenlerinin yapılması o anı kalıcı kılmayı ve hep hatırlamayı imlemektedir.

Yapılan haber aktarımları kompakt bir incelenmeye tabi tutulduğunda 17 Ağustos Marmara Depremi'ni anma töreni haberlerinde tezahür edip cisimleşen temel bellek dinamiğinin, hatırlama olduğuna kanaat getirilmektedir. Nitekim tüm haberler, 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen deprem anma törenlerinde yapılan etkinliklerin tamamının geçmişin hatırlanmasına yol açıp böyle-

likle geçmişi şimdiye taşımakta olduğunu işaret etmektedir. Haberlerin tamamı en temelde, bu etkinlikler vasıtasıyla geçmişin acılarının tekrar hatırlanmakta olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla söz konusu anma törenleri ve bunların haberleştirilmesinin, depremi ve depremin sebep olduğu kayıp, travma ve mağduriyetleri sürekli hatırda tutma ve unutturmama amacına hizmet ettiği düşünülmektedir. Haberlere göre bu anma törenlerinde 17 Ağustos 1999'da saat 03.02'de meydana gelen deprem ve onun kayıpları, acıları hatırlanmakta, onlar şimdiye taşınarak ona eklemlenmektedir. Bu geçmiş şimdide yeniden canlandırılmakta ve kurulmaktadır. Böylelikle deprem ve mağduriyetleri o anda bugüne ve şu ana yerleştirilerek içkinleştirilmektedir. Bu bağlamda Assmann'ın hatırlamanın dünü yok olmaktan kurtardığı ve yaşattığı, geçmişin hatırlanarak yeniden kurulduğu (2001: 36) şeklindeki vurgusunu hatırlamakta yarar vardır. Çünkü, haberlerinden görüldüğü kadarıyla 17 Ağustos Depremi'nin örneklem seçilen yıl dönümlerinde yapılan anma törenlerinde de geçmiş, yani depremin ve travmalarının yer aldığı geçmiş yok olmaktan kurtarılarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Burada anma törenlerinin haberleştirilmesi de, depreme dair belleğin varlığına katkı sunarak bu geçmişin yok olmaktan kurtarılıp devam ettirilmesine vesile olan bir kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Daha önce dile getirildiği üzere Assmann'a göre ölülerin anılması kültürel hatırlamanın ilk biçimidir (2001: 64). Bu enformasyon düzleminde haberlere bakıldığında deprem anma törenlerinde depremde hayatını kaybedenler anılmaktadır. Sözgelimi saat 03.02'de saygı duruşunda bulunmak, gökyüzüne balonlar ve fenerler uçurmak suretiyle depremde ölenler hatırlanmaktadır. Ölülerin geriye dönük olarak anılmasında, grubun ölüleri ile birlikte yaşadığı, onların anılarını ilerleyen zamanda canlı tuttuğu, bu yoldan kendi birlik ve bütünlüğünün ölenleri de kapsayan bir görüntüsü olduğu görülmektedir (Assmann 2001: 64). Bu bağlamda deprem anma törenleri haberleri de, anma törenlerine katılan deprem mağdurlarının bu anmalarla depremde ölen yakınlarıyla hala birlikte yaşadıklarını aşikar kılmaktadır. Söz konusu haberler, deprem tanıklarının ölenlerle ortak anılarını hala hatırlayıp canlı tuttuklarını ve bu konu zemininde bir oydaşma içinde olduklarını zımni olarak ortaya koymaktadır.

Halbwachs'ın hatırlamayı özü itibariyle toplumsal bir nitelik gösteren ve toplulukla beraber gerçekleşen bir eylem olarak ortaya koyduğu görülmektedir. Zira Halbwachs için bireyler belleklerini toplum içerisinde edinmektedir. Onların anılarını geri çağırdıkları ve farkına vardıkları yer de toplumdur (Halbwachs 1992:38). Halbwachs'ın kavrayışı çerçevesinde her bellek yoklama işi, her hatırlama, başka birçok kimsenin de sahip olduğu bir düşünceler kümesiyle ilişki içinde olmaktadır (Connerton 1999: 60). Bu mahiyette 17 Ağustos depremini anma törenleri haberlerine bakıldığında, söz konusu törenler vasıtasıyla deprem mağdurlarının kendileri gibi deprem mağduru tanıklarla ortak yaşantı ve düşünce etkileşimi içine girmesiyle depreme dair belleklerinin canlandığı açığa çıka-

rılmaktadır. Bu birliktelik içinde olayın tanıklarının depremi, travmalarını ve acılarını hatırlama ediminde bulundukları, depremde tanık oldukları olayları, duyguları, düşünceleri şimdiye taşıdıkları sonucuna varılmaktadır. Zira "depremin 8'inci yıl dönümünde yine hüzün" (Hürriyet, 18 Ağustos 2007) haber örneği, deprem tanıklarının anma törenlerinde kendileri gibi deprem mağduru tanıklarla kurdukları düşünce etkileşimi içinde depremi hatırladıklarını, böylece acılarının da tazelendiğini serimlemektedir. Bu nedenledir ki deprem anma törenlerini, Connerton'a (1999: 64) dayanarak, birlikte hatırlamanın gerçekleştiği ritüeller olarak ele almak mümkündür. Çünkü haberlerinden görüldüğü kadarıyla bu törenler vasıtasıyla deprem mağduru tanıklar, geçmişi, yani depremi, kayıplarını, mağduriyetlerini, kısacası tüm yaşadıklarını birlikte hatırlama eylemi içine girmektedirler.

Daha önce vurgulandığı gibi Halbwachs, hem yalnızca bizim tanıklık ettiğimiz olaylara dair olan hatırlamalarımızın hem de ifade edilmemiş düşünce ve duygulara ait olan anılara dair hatırlamalarımızın elimizde bulunan bir kavramlar bütünüyle de, yani kişiler, gruplar, mekânlar, tarihler, kelimeler, dil biçimleri, uslamlamalar ve fikirlerle de gerçekleştiğini ifade etmektedir (2016: 64). Bu manada Marmara Depremi'nin dördüncü, sekizinci, on ikinci ve on sekizinci yıl dönümlerinde Hürriyet ve Sabah gazetelerinde verilen anma töreni haberlerine göz atıldığında depremin, acılarının ve depremde tanık olunan olayların hatırlanmasının, Kocaeli, Gölcük, Sakarya, Yalova, Kavaklı Sahili gibi yerler, 17 Ağustos 1999 saat 03.02 tarihi ve "Sesimizi duyan var mı?" söylemi vasıtasıyla realize olduğu anlaşılmaktadır.

Nora, bütün hatırlamaların bir mekânla ilişkili olduğunu ve belleğin, bellek mekânları içinde ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Nora bu bellek mekânlarını, bayramlar, amblemler, anıtlar ve anma törenleri, övgü söylemleri, sözcükler ve müzeler, ölü anıtları ve ulusal arşivleri olarak sıralamaktadır (2006:9). Bu bilgilere dayanarak 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi anma haberlerine odaklanıldığında bu depremi hatırlatan bellek mekânlarını, depremi anma törenlerinin, deprem anıtlarının, deprem fotoğrafları ve görüntülerinin yer aldığı sergilerin ve anıt mezarların temsil ettiği açığa çıkarılmaktadır.

Hatırlanacağı üzere Assmann toplumsal belleğin iki tarzda işlediğini ifade etmektedir: 1) Kökeni göz önünde tutan, kökensel hatırlama tarzında; 2) Kişinin özel deneyimleri yani "yakın geçmişi"ni göz önünde tutan biyografik hatırlama tarzında. Bu düzlemde, Assmann törenleri, kökensel hatırlamaya dahil etmektedir (2001: 55). Ancak törenlere kökensel hatırlamanın içkin olduğu tespitinin Marmara Depremi'ni anma törenleri için geçerlilik taşımadığı tespit edilmektedir. Zira ele alındıkları haberlerden hareketle 17 Ağustos'u anma törenlerinin esas olarak biyografik hatırlamaya uygun düştüğü açığa çıkarılmaktadır. Yani 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarındaki deprem anma töreni haberlerine bakıldığında bu törenler üzerinden işleyen hatırlama biçiminin, biyografik hatırlama tarzı

olduğu çıkarsanmaktadır. Çünkü bu haberlere gidildiğinde söz konusu anma törenlerine katılan deprem mağdurlarının anma törenleri vasıtasıyla 17 Ağustos 1999 saat 03.02'de meydana gelen depremi, bu depremde ve sonrasında yaşadıklarını, acılarını, yani kendi yakın geçmişlerini özel deneyimleriyle hatırladıkları neticesine ulaşılmaktadır. Bu düşünümü söz gelimi 2007 anma törenlerinde Sakarya'da törene katılan bir annenin 12 yaşında depremde kaybettiği kızının fotoğrafına sarılarak ağlaması, Yalova'da törene katılan ve depremde eşi ve oğlunu kaybeden bir babanın deprem anıtında isimlerinin yer aldığı mermer sütunlara sarılıp gözyaşı dökmesi (Sabah, 18 Ağustos 2007), Yalova'da törene katılanlardan bazılarının depremde kaybettiklerinin deprem anıtında mermer sütun üzerinden silinen isimlerini boyamaları (Sabah, 18 Ağustos 2011) örnekleri ile somutlaştırmak ve bunları çoğaltmak olanaklıdır. Bu haber örneklerindeki deprem mağdurları kendi deprem deneyimlerini, kendi yakın geçmişlerini, travmalarını ve acılarını hatırlayarak biyografik bir hatırlama tarzını ortaya koymaktadırlar. Enzo Traverso'nun da vurguladığı gibi yaşanmış deneyden (3) kaynağını alan bellek, tanık olunan olgulara, tanığı, hatta aktörü olunan olaylara ve bunların ruhlara kazıdıkları izlenimlere bağlıdır. Bir tanığın aktardığı geçmiş anlatısı her zaman onun hakikati olarak kalır ve onun içinde yer etmiş geçmiş imgesidir (Traverso 2009: 10).

Son olarak ilgili haberlerde 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'ni anma törenlerinin geçmişle hesaplaşma halini alıp almadığına bakılacak olunduğunda bunların tam anlamıyla bir hesaplaşmayı göstermediği tespit edilmektedir. Ancak hatırlamayı ortaya koymaları dolayısıyla bu törenlerin geçmişle hesaplaşma yönünde atılan bir adım olarak değerlendirilmesi gerektiği daha geçerli bir uslamlama olacaktır. Zira Sancar'ın da altını çizdiği gibi hatırlama, geçmişle hesaplaşmanın ön şartı ve merkezi aracıdır (2010: 38). Nitekim 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan 17 Ağustos Marmara Depremi'ni anma töreni haberlerine gidildiğinde, bu törenlerde geçmişle tam bir hesaplaşmanın var olduğunu söylemek güçtür. Çünkü haberlerde mağdurların mağduriyetini giderme, olayın suçlularını yargılama ve cezalandırmaya dair bir enformasyonun dile getirilmemesi sebebiyle geçmişle yapılan tam bir hesaplaşmanın varlığı da saptanamamaktadır. Bunun yerine söz konusu haberlerden hareketle depremi, kayıplarını, travma ve acılarını hatırlamayla hep hatırda tutma, böylece unutmaya direnme gösterme biçimi olmaları bakımından bu törenlerin, hesaplaşmadan ziyade geçmişle hesaplaşmanın bir adımı ya da başlangıcı olduğunu ifade etmek daha yerinde bir tespit olacaktır. Bu bağlamda haberlerdeki "İzmit uyuma, depremi unutma, unutturma" (Sabah, 18 Ağustos 2001), "Depremi Unutma, Unutturma, Depremi Unutmayacağız" (Sabah, 18 Ağustos 2011) şeklindeki slogan örnekleri, hesaplaşma yönünde beliren ilk adımlar olarak ele alınabilmeye müsaittir.

SONUÇ

Toplumsal belleğin bizatihi kendisi, esasen toplumsal karakter arz eden bir repertuar olarak karşımızda durmaktadır. Daha açık ifadeyle bu tip bellek, bir grupla ya da toplulukla beraber, o topluluğun üyesi bireylerle ortaklaşarak can bulmakta ve bir grupla bağdaşım içine girilerek yaşamaktadır. Bu belleğin önemli bir dimamiğini teşkil eden hatırlama da, toplumsal olma ve toplulukça inşa edilmeyle ete kemiğe bürünmektedir. Yani bu bağlamdaki bir hatırlama faaliyeti bir toplulukla ya da grupla beraber olma haliyle gerçeklik düzlemine yerleşmektedir. Hatta bu grup benzeşim içindeki hatıralar temelinde bir uyumluluk ve ahenk ortaya koymaktadır. Öte yandan hatırlama, geçmiş ve şimdi arasında kurulan organik bağla kendini gerçekleştirmekte, geçmiş ve şimdi arasında ilişki kurmaya gönderimde bulunmaktadır. Hatırlama eylemiyle seçici bir güdülenmeye girilerek geçmişte başa gelen bir olay şimdiye getirilmekte, geçmiş şimdide tekrar diriltilerek inşa edilmektedir. Bu karakteri dolayımıyla toplumsal bellek ve hatırlama, bellek mekânları içinde de köklerini bulmaktadır; ki burada anma törenleri de, önemli bir bellek mekânını teşkil etmektedir. Yani anma törenleri, belleği ve hatırlamayı sağlayan, geçmişi içinde bulunulan zamana getiren hatırlatıcı belirtkelerdir. Bir başka bellek dinamiğini teşkil eden geçmişle hesaplaşma ise, geçmişte yaşanmış olumsuz bir olayı hatırlama, açığa çıkarma, olayla ilgili mağduriyetleri giderme, olayın suçlularını yargılama ve cezalandırmayı ifade etmektedir.

Yukarıda kompakt bir toparlamayla özetlenen bilgileri temel dayanak alıp 17 Ağustos Marmara Depremi'nin dördüncü, sekizinci, on ikinci ve on sekizinci yıldönümlerinde gerçekleştirilen anma törenleri haberlerine bakıldığında bu çalışmanın başat sorusuna bir yanıt olarak söz konusu törenlerde ve bunların yer aldığı haberlerde ortaya çıkan ve sürdürülen bellek dinamiğinin hatırlama olduğu saptanmaktadır. Yani bu haberler incelendiğinde anma törenlerinin Marmara Depremi'ni hatırlamayı cisimleştirdiği anlaşılmaktadır. Zira haberleri serimlenen 2003, 2007, 2011 ve 2017 yıllarındaki deprem anma törenlerinde gerçekleştirilen etkinlikler, depreme dair geçmişin hatırlanmasını doğurmaktadır. Böylece haberleştirilen anma törenleri, o geçmişi ve hezeyanlarını şimdiye aktarmakta ve onları şimdide de yaşayan durum kılmaktadır. Bu vesileyle de geçmiş depremin yara ve kayıpları yeniden hatırlanmaktadır. Dolayısıyla anma törenleri ve onların yer aldığı haberler, depremi ve acılarını sürekli olarak hatırda tutmaya ve unut(tur)mamaya hizmet emektedir. Daha açık bir anlatımla depremi anma törenlerinde ve haberlerinde geçmişte yaşananlar, yani 17 Ağustos 1999'da meydana deprem, ölenler, depremin yarattığı kayıplar, acılar, umutsuzluk ve çaresizlik duyguları, depremde ve sonrasında yaşananlar hatırlanmakta, şimdiye transfer edilerek yeniden canlandırılmaktadır. 17 Ağustos Deprem'inin haberlerle örneklenen yıl dönümlerinde yapılan anma törenleriyle depremin ve acılarının yer aldığı geçmişi hatırlama da, bu geçmişi yok olmaktan ve unutulmaktan kurtarmaya, onu canlı tutup yaşatmaya hizmet etmektedir. Öte yandan ele alınan ha-

berlerden görüldüğü kadarıyla söz konusu anma törenlerini geçmişle tam bir hesaplaşma olarak değerlendirmek zordur. Bunun yerine bu törenlerin, depremin, kayıplarının, mağduriyetlerinin ve travmalarının içkin olduğu bir geçmişi hatırlatmayla unut(tur)maya direnme gösterme özelliği taşıdıkları açığa çıkarılmaktadır. Bu özellikleri bakımından da söz konusu törenleri geçmişle hesaplaşma yolunda atılan bir adım ya da başlangıç olarak görmenin daha doğru ve geçerli bir saptama olduğuna kanaat getirilmektedir.

SONNOTLAR

(1) Assmann'a göre hatırlama figürleri olarak kavranan şey, kültürel olarak biçimlenmiş, toplumsal bağlantısı bulunan hatırlama görüntüleridir (Assmann 2001: 42 dipnot).

(2) Sabah Gazetesi 17 ve 18 Ağustos 2003 nüshaları incelendiğinde, yıl dönümünde depremi, anma töreni yerine mağdurların kişisel hikaye örneklerinin serimlenerek haber haline getirildiğinin tespit edilmiş olmasından ötürü bu çalışmada Sabah'tan bu tarihe ait örneklem anma töreni haberi de ele alınamamaktadır.

(3) Walter Benjamin "aktarılan deney" ve "yaşanmış deney" ayrımı yapmaktadır. Buna göre, "Aktarılan deney" bir kuşaktan diğerine devam etmektedir. "Yaşanmış deney" ise bireysel, dayanıksız, uçucu ve geçici yaşanmışlıktır (Traverso 2009: 3).

KAYNAKÇA

Assmann J (2001) Kültürel Bellek, Ayşe Tekin (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Atilla A (2010) Latife Tekin'in Unutma Bahçesi Romanında Unutma-Bellek-Kimlik Bağlantısı, Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature, 7(1), 19-28.

Bergson H (2007) Madde ve Bellek, Işık Ergüden (çev), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Bora A (2010) Hatırlananlar ve Unutulanlar: İslam Coğrafyasında Modernleşme ve Kadın Hareketleri, Bilig, 53 (Bahar / 2010), 51-66.

Connerton P (1999) Toplumlar Nasıl Anımsar?, Alâaddin Şenel (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Halbwachs M (1980) The Collective Memory, Francis J. Ditter ve Vida Yazdi Ditter (çev), Harper & Row, New York.

Halbwachs M (1992) On Collective Memory, The University of Chicago Press, Chicago and London.

Halbwachs M (2016) Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri, Büşra Uçar (çev), Heretik Yayınları, Ankara.

İnce Başaran G (2010) Medya ve Toplumsal Hafıza , Kültür ve İletişim (Culture & Communication) , 13(1) (Kış/Winter), 9-29.

Keskin Ertan Z (2004) Türkiye'de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi, Çiler Dursun (der), Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi, 1.baskı, Elips Yayınları, Ankara, 391-405.

Nora P (2006) Hafıza Mekânları, Mehmet Emin Özcan (çev), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Özmen E (2005) Tarih ve Travma Üzerine, Birikim, 193-194, 173-174.

Sancar M (2010) Geçmişle Hesaplaşma: Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sever M (2008) Toplumsal Bellek ve Geleneksel Eylem Bağlamında Bir Sözel Tarih Metninin Değerlendirilmesi, Millî Folklor, 77, 61-68.

Traverso E (2009), Geçmişi Kullanma Kılavuzu: Tarih, Bellek, Politika, Işık Ergüden (çev), Versus Yayınları, İstanbul.

Hürriyet, 18 Ağustos 2003.

Hürriyet, 18 Ağustos 2007.

Sabah, 18 Ağustos 2007.

Hürriyet, 18 Ağustos 2011.

Sabah, 18 Ağustos 2011.

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yalovada-depremde-yasamlarini-yitirenler-dualarla-anildi.

https://www.sabah.com.tr/17-agustos-depremi.

https://www.sabah.com.tr/yasam/2017/08/18/tarifsiz-aciyla-gecen-18-yil.